

Sociaal en fysiek verbinden
Noodzaak voor maatschappelijk opgaven

Annette Duivenvoorden
Senior projectleider
26 september 2025

Opbouw

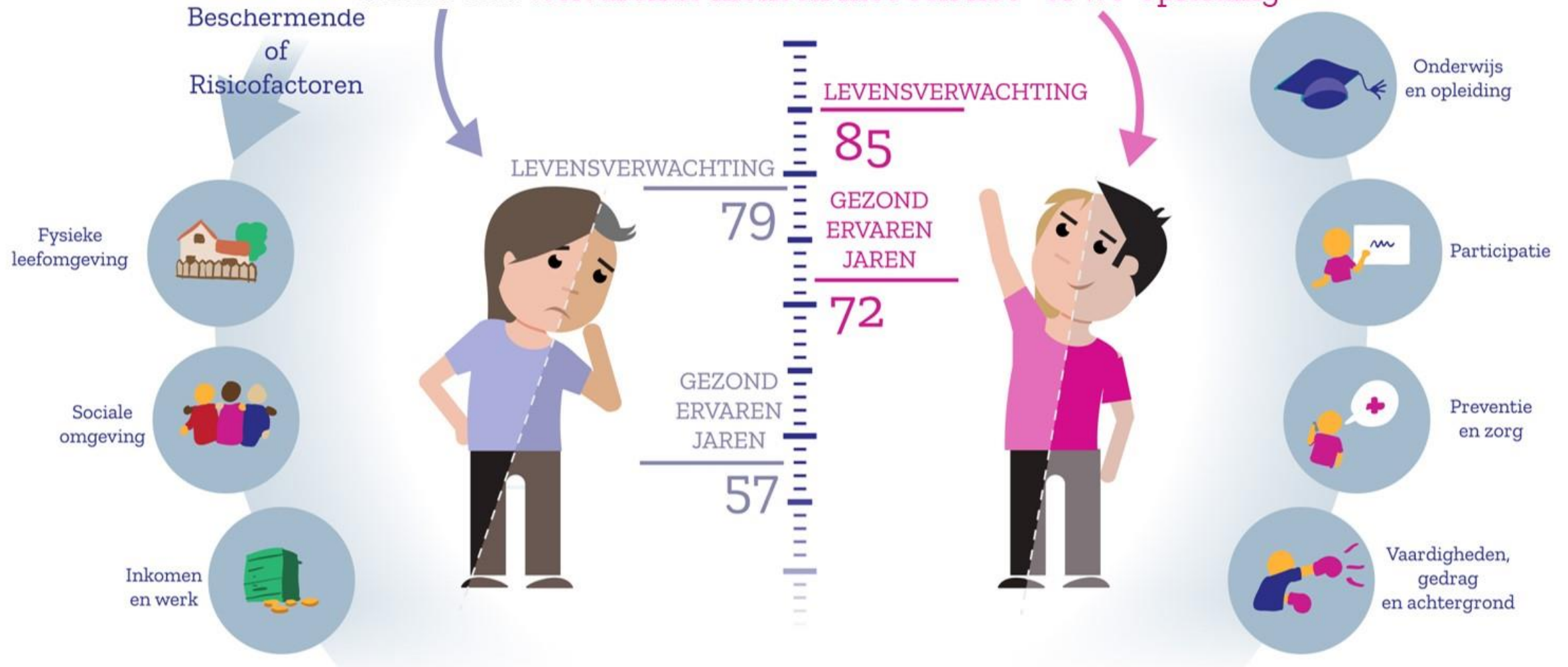
- Maatschappelijke opgaven en leefomgeving
- Sociaal en fysiek verbinden
- Verbinden - discussie

Structurele maatschappelijke ongelijkheid

(Niet) even lang en gelukkig

Mensen in armoede en een opleiding tot mbo-2 leven gemiddeld zes jaar korter dan **welvarende mensen met een hbo- of wo-opleiding**

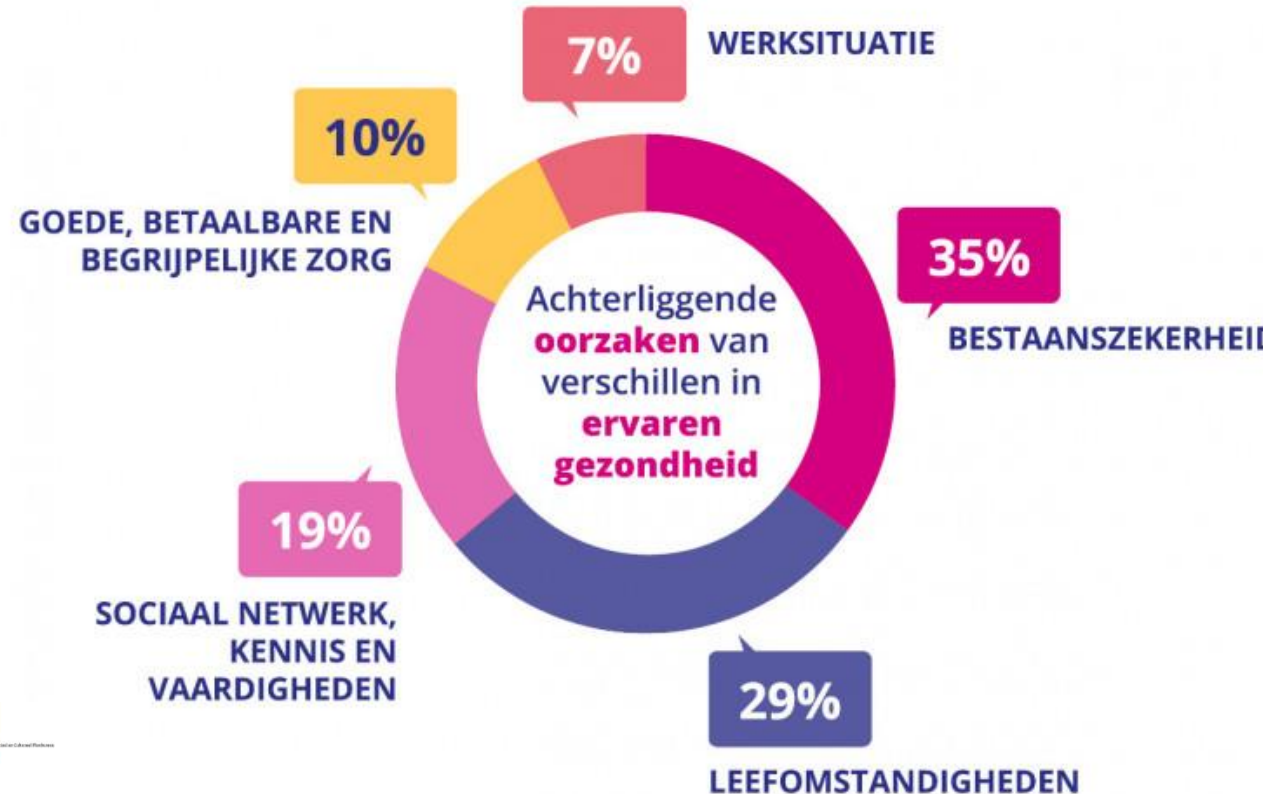

Structurele maatschappelijke ongelijkheid

Gezondheidsverschillen: reflectie van structurele maatschappelijke ongelijkheid

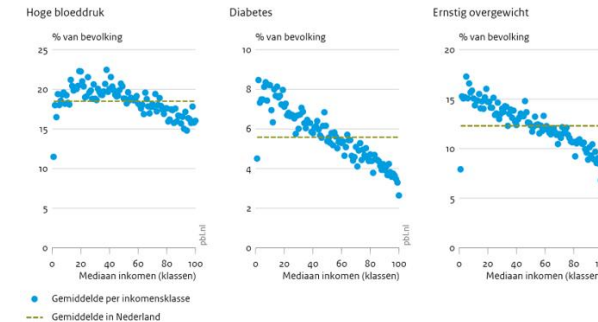
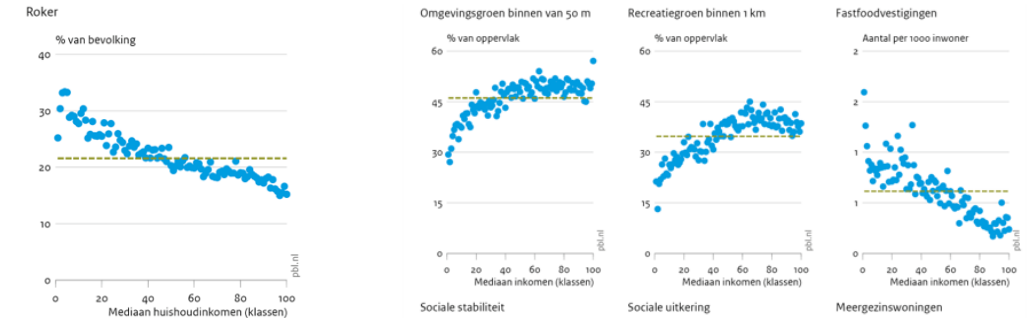
Circa 1 op de 6 volwassenen leeft in (**dreigende**) **bestaansonzekerheid** onzekerheid over inkomen, huisvesting, gezondheid

- Minder mogelijkheden tot ontwikkeling en participatie (zowel qua werk als sociaal)
- Beperkt sociaal netwerk
- Afgehaakt en gebrek aan grip
- Intergenerationele overdracht

Buurten met de laagste inkomens hebben

- Slechtere luchtkwaliteit (meer fijnstof en stikstof)
- Meer verkeerslawaaai
- Meer ongezond voedselaanbod (pizzeria's, doner, patat, hamburgerrestaurants etc)
- Meer steen en asfalt en daardoor meer hitte stress
- Minder groen en vaak van mindere kwaliteit
- Minder mensen met een tuin (en de tuinen zijn kleiner)
- Vaker scholen met slechte ventilatie
- Vaker woningen met slechter binnenmilieu

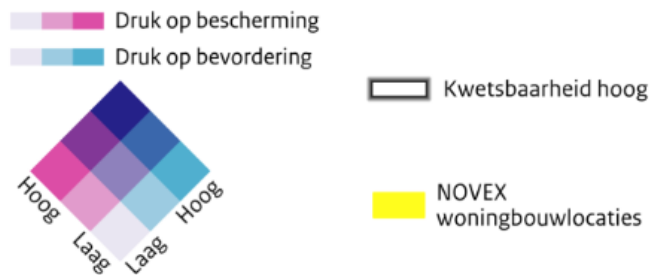

Bronnen: [Planbureau voor de leefomgeving \(PBL\)](#), 2020 en 2023

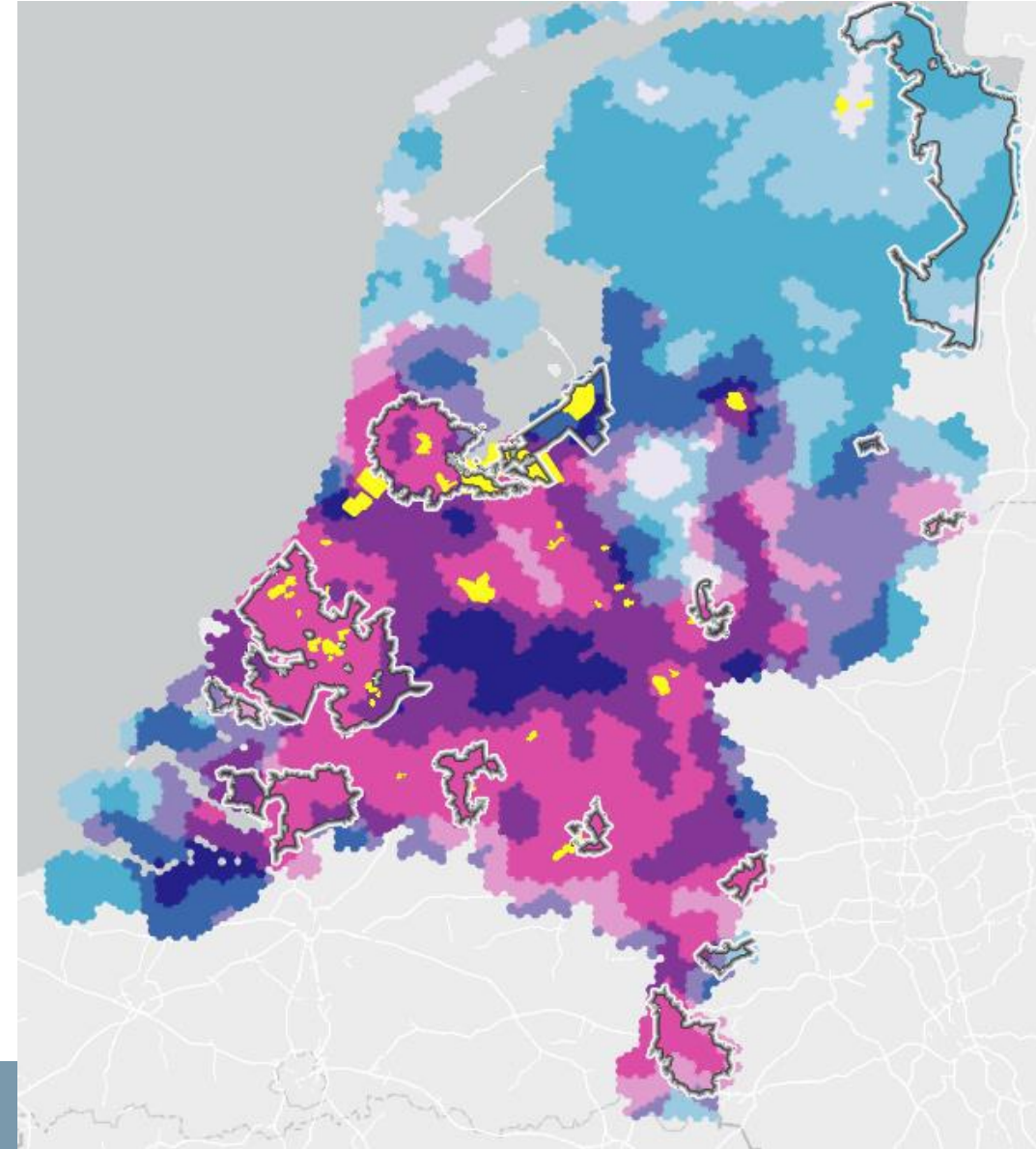
Stapeling van omgevingsfactoren en kwetsbaarheid van mensen

- We bouwen op locaties waar (vaak) relatief veel druk is op de gezonde leefomgeving, en waar de bevolking relatief kwetsbaar is

Verschil in kwetsbaarheid van mensen:
Persoonlijk kapitaal
Economisch kapitaal
Sociaal kapitaal

Bron: RIVM, 2025 Link: Online database: <http://www.gezondhedenruimte.nl/>

Opgaven gezonde leefomgeving

Gezonde leefomgeving

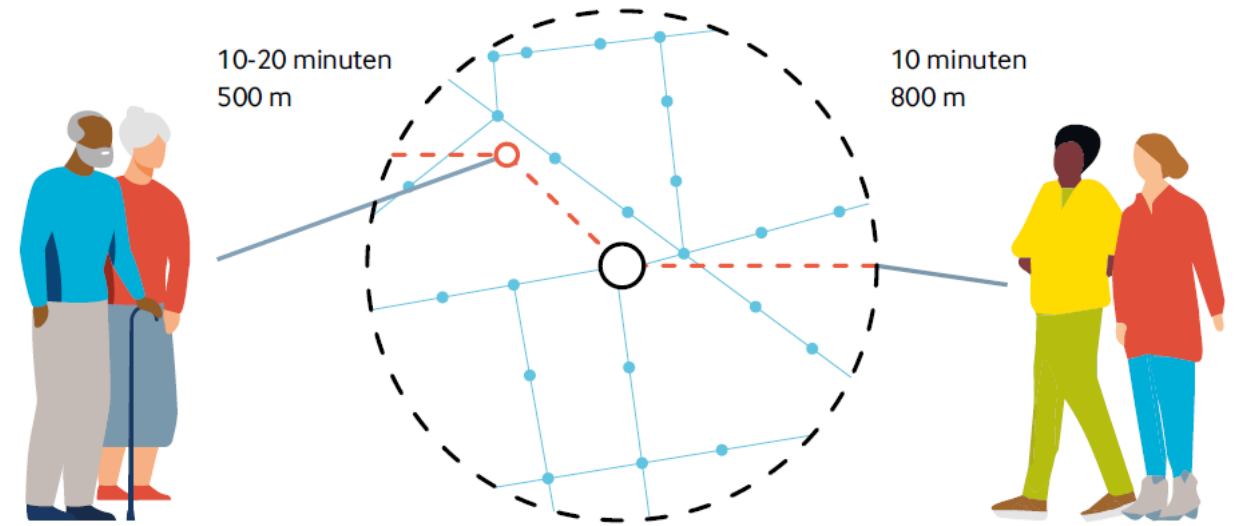
- Verstedelijking & ruimtedruk (druk op openbare ruimte; verdwijnen van groene en rustige plekken)
- Klimaatverandering (hittestress, wateroverlast)
- Aanhoudende & nieuwe milieuproblemen
- Energievraagstukken en –armoede
- Veiligheid
- Stapeling van milieu- en gezondheidsverschillen in lage SES-wijken

Maatschappelijk & gezondheid

- Aanhoudende sociaal-economische gezondheidsverschillen
- Vergrijzing
- Toename chronische ziekten
- Eenzaamheid en depressie (jongeren en 75+)
- Stress & burnouts
- Overgewicht (meer bewegen)
- Verminderen gebruik alcohol, roken, drugs

Bron: RIVM

Nabijheid

Figuur: wandelactieradius volwassenen (Burton & Mitchell)

Afstand tot voorzieningen neemt toe

Onderwerp ▼		Nederland				
		2006	2010	2015	2020	2024*
Gezondheid en welzijn						
Huisartsenpraktijk						
Afstand tot huisartsenpraktijk	km	.	0,9	1,0	1,0	1,1
Ziekenhuis (incl. buitenpolikliniek)						
Afstand tot ziekenhuis	km	.	4,8	4,6	4,8	4,9
Detailhandel						
Winkels dagelijkse boodschappen						
Afstand tot grote supermarkt	km	.	0,9	0,9	0,9	1,0
Afstand tot ov. dagel. levensmiddelen	km	.	0,8	0,8	0,8	0,8
Kinderopvang						
Kinderdagverblijf						
Afstand tot kinderdagverblijf	km	.	1,1	0,9	0,6	0,7
Onderwijs						
Basisonderwijs						
Afstand tot school	km	0,6	0,6	0,7	0,7	0,8
Voortgezet onderwijs						
Voortgezet onderwijs totaal						
Afstand tot school	km	2,4	2,4	2,4	2,4	2,5
Groenvoorzieningen						
Openbaar groen						
Afstand tot openbaar groen totaal	km	0,6	0,5	0,5	.	.

Verkeer en vervoer						
Afstand tot oprit hoofdverkeersweg	km	1,7	1,7	1,8	1,8	1,9
Treinstations						
Afstand tot treinstations totaal	km	.	5,1	5,0	5,1	5,3
Afstand tot belangrijk overstapstation	km	.	10,5	10,5	13,5	10,8
Vrije tijd en cultuur						
Afstand tot bibliotheek	km	1,7	.	1,9	2,0	2,0
Sport						
Afstand tot zwembad	km	.	3,6	3,2	3,2	3,4
Museum						
Afstand tot museum	km	3,6	.	3,8	4,0	.
Podiumkunsten (excl. festivals)						
Afstand tot podiumkunsten totaal	km	5,1	5,1	5,0	4,8	.
Bioscoop						
Afstand tot bioscoop	km	.	6,8	6,4	6,4	6,6

Bron: CBS

StatLine

Th

Nabijheid voorzieningen; afstand locatie, regionale cijfers

Gewijzigd op: 28 augustus 2025

Sociale relaties en netwerken in de buurt: bonding & bridging

Verbinden / Bonding:

banden tussen mensen die dicht bij elkaar staan
(bijvoorbeeld familie, vrienden, lotgenoten)

Overbruggen / Bridging:

banden tussen mensen die iets verder van elkaar
af staan (bijvoorbeeld kennissen, burens)

Koppelen / Linking:

Koppelingen tussen lokale netwerken/
communities en instituties

Robert Putnam

Advies Raad voor Volksgezondheid en Samenleving

Samenlevingsbrede en samenlevingsgerichte benadering van veroudering

→ Binnen en tussen de opgaven liggen **knooppunten** in beleid verscholen

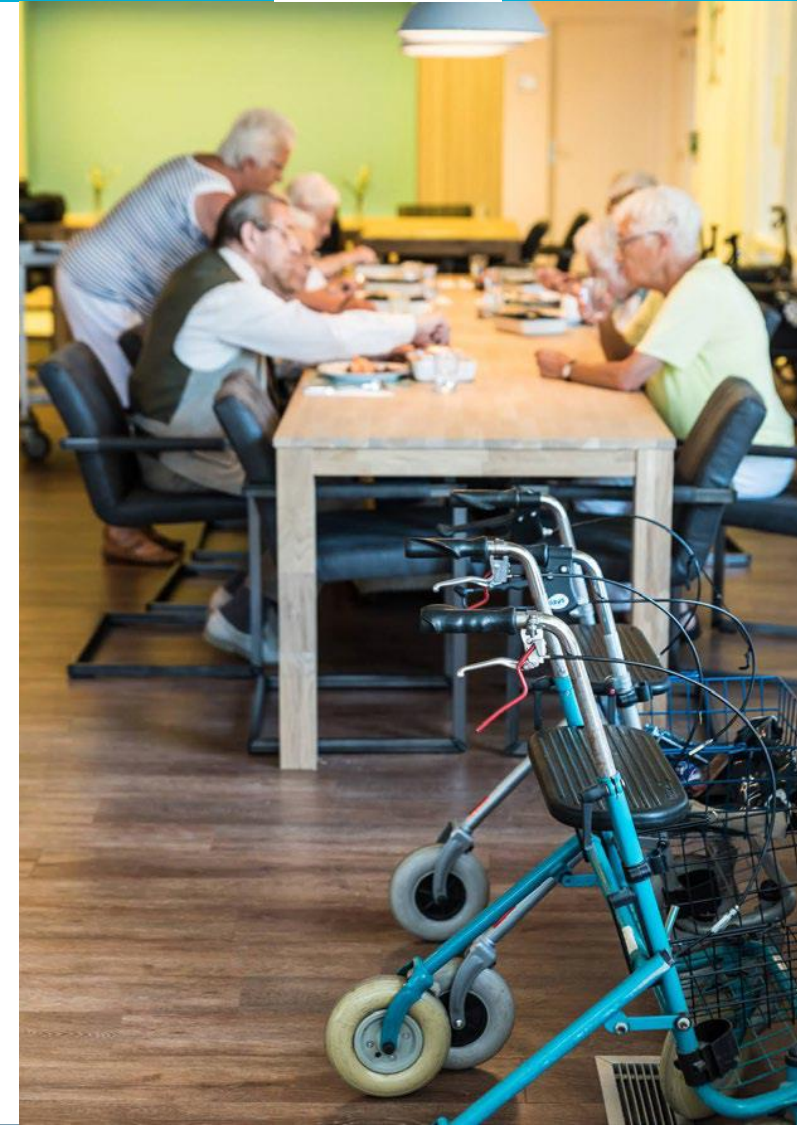
Sociaal en fysiek verbinden

Noodzaak voor maatschappelijke opgaven

Versterken brugfunctie fysiek en sociaal domein

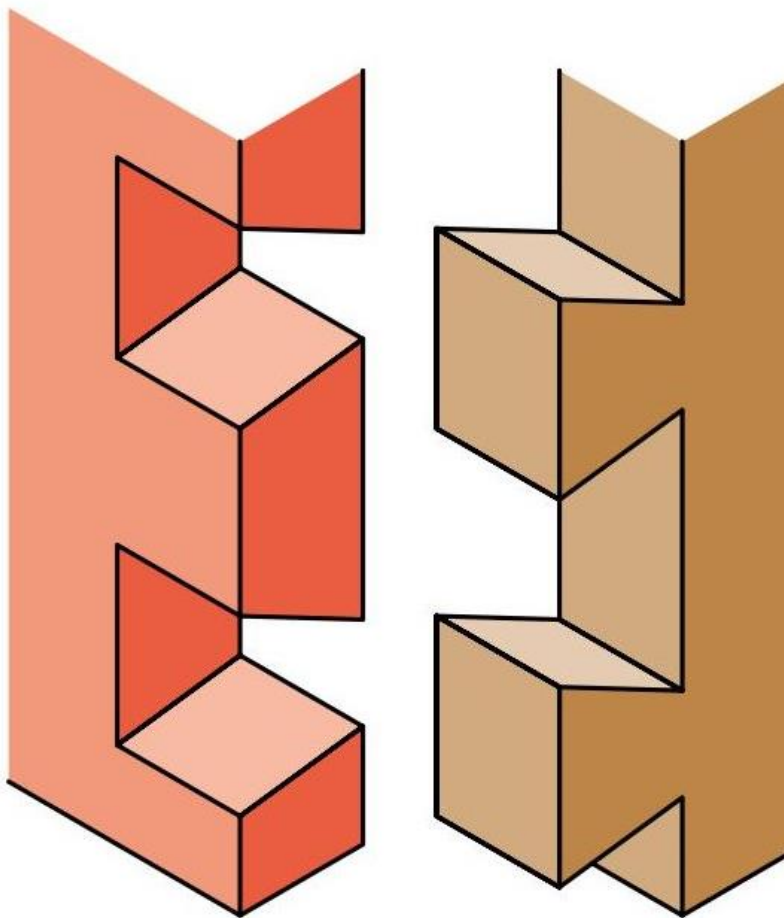
- Rol van gemeenten in gewenste lokale integrale aanpak
- Schaarste aan woningen en zorgpersoneel
- Er is een kennisvraag uitgesproken over het leren begrijpen van elkaars 'taal'; het begrijpen van het andere domein (zoals woonopgave, sociale basis, IZA-GALA)
- Uitwerking G40: WWZ en Woningmarkt ambtelijk
- Enquête en twee bijeenkomsten
- Beschikbare literatuur

Verruimde leefomgeving-ambities vraagt om andere kennis en werkwijze

Inbreng van fysiek domein, bestaat onder meer uit:

- Bepalende gemeentelijke woningbouwopgave
- Stadsontwikkeling
- Opstellen gebiedsvisie en gebiedsplannen
- Aanleg en onderhoud gemeentelijke fysieke infrastructuur
- Aanleg en onderhoud openbaar groen

Inbreng van sociaal domein, bestaat onder meer uit:

- Maatschappelijke ondersteuning
- Samenlevingsopbouw, bijvoorbeeld via *Asset Based Community Development (ABCD)*
- Publieke gezondheid: beschermen en bevorderen

(VN verdrag, Omgevingswet, Woonzorgvisie, NPLV, Nog geen business as usual)

Niveau van beleidscoördinatie en samenwerking

Strategisch	Strategische beleidscoördinatie omvat samenwerking tussen sociaal en fysiek op niveaus van uitvoering – beleid – management. Er wordt gezamenlijk geprioriteerd en er is een meerjarige aanpak. Beide domeinen hebben een langdurige, duurzame samenwerking die verder gaat dan projectniveau.
Positief	Er is positieve beleidscoördinatie. Er is samenwerking vanaf de start van een project, afstemming en uitwisseling tussen het sociaal en fysieke domein. Zij zoeken actief afstemming en stellen gezamenlijk prioriteiten. De samenwerking is doelgericht, intensief en wordt door beide domeinen als strategisch belangrijk gezien. Het gaat veelal om ad hoc samenwerkingen voor de hoog geprioriteerde projecten. Deze afstemming is daarmee nog niet volledig duurzaam.
Beperkt	Er is beperkte afstemming. Domeinen informeren elkaar over belangrijke beslissingen. Er is af en toe contact, maar er is geen afstemming aan de voorkant. Zoals een verzoek tot meelezen op een concept of het informeren over belangrijke documenten. Er is sprake van beperkte samenwerking tussen sociaal-fysiek.
Geen	Er is geen afstemming. Domeinen nemen onafhankelijk beslissingen van elkaar zonder overleg. Er is in feite geen samenwerking tussen sociaal en fysiek.

Afstemmingsstructuren in woon-welzijn-zorgpraktijk

- Duo wonen en zorg (fysiek-sociaal, **informeel**).
- Overlegtafel wonen, welzijn en zorg.
- Functionaris die op twee domeinen werkt (bijvoorbeeld binnen team wonen en gebiedsontwikkeling).
- Integraal beleids-/programmamateam waarin het sociale en fysieke domein zijn vertegenwoordigd.
- Programmamanager die zowel verantwoordelijk is voor zowel de fysieke, als sociale kant van een thema (bijvoorbeeld voor het wonen-, welzijn-, zorgvraagstuk).
- Ketenregisseur wonen, welzijn en zorg.

Voorbeelden in functie

- Grenswerkers: brugfunctie faciliteren op persoonsniveau
- Ontwikkelwerkplaats in 's-Hertogenbosch (duurzaam verbinden)
- Afstemming op drie niveaus in Leeuwarden
- Sociaal bouwmeester in Groningen
- Programmamanager wonen en zorg in Amersfoort
- *Linking pin* tussen sociaal en fysiek in Nijmegen en Almelo
- Duo wonen en zorg in Helmond

Samenwerken aan beleid en uitvoering

- Opstellen van een woonzorgvisie in Leeuwarden
 - Intaketafel in Almelo
 - Ruimtelijke toekomstvisie in Helmond
 - Huisarts mee in gebiedsontwikkeling in Nijmegen
 - Woonzorgvisie en burgerberaad in 's-Hertogenbosch
-
- Ontwikkeling Suikerzijde - Groningen: gezamenlijk opdrachtgever MO en SO

Struikelblokken voor samenwerking sociaal-fysiek

Organisatorisch

- Er is onvoldoende capaciteit, uren of budget.
- De afstemming vindt pas laat in het proces plaats, waardoor er budget en planning technisch geen grote veranderingen wenselijk zijn.
- Het belang integraal werken wordt niet of niet door beide domeinen erkend.
- Het management heeft onvoldoende mandaat om integraal samen te werken.
- Samenwerking is alleen ad hoc van aard en krijgt geen prioriteit meer bij intensivering eigen werkzaamheden.
- Verdeling van portefeuilles onder wethouders;

Struikelblokken voor samenwerking sociaal-fysiek

Cultureel

- Domeinen kennen elkaar onvoldoende en zijn niet op de hoogte van waar ze mee bezig zijn.
- De samenwerking is vaak persoonsafhankelijk, waardoor bij personele wisselingen onvoldoende afstemming plaatsvindt.
- Domeinen spreken elkaars taal niet.
- Er zijn vooroordelen over en weer (“Het sociaal domein is vaag” en “Het fysiek domein is overheersend”).
- De planning en visie zijn anders: fysiek domein werkt aan lange termijnstrategieën, terwijl sociaal domein mensgericht werkt.

Meer en meer op agenda

Het lijkt zo logisch, en toch doen we het niet...

Reflectie Mark van Twist, Erasmus Universiteit en NSOB

- Openbaar bestuur
 - (Interbestuurlijk) samenwerken
 - Werken vanuit de opgave
 - Inwoner centraal
 - Integrale aanpak
 - Bouwen brug tussen fysiek en sociaal domein
- Domeinen zijn vervlochten en wisselwerking
 - Energiekosten in sociale huur & armoede vraagstuk
 - Vergrijzing & woningmarkt
 - Welvinden & zelfredzaamheid

Het lijkt zo logisch, en toch doen we het niet...

Samenvattend: Waarom lukt het (niet) de brug te slaan?

Niet-weten	Kennistekort over welke kansrijke opties er zijn	• Op organisatieniveau: o.a. duo-functies, linking pins • Op beleidsniveau: o.a. projecten, programma's • Op regieniveau: o.a. afstemmen, afwegen, dwingen
Niet-kunnen	Ontbrekende van contextuele competenties	• Andersoortige professionaliteit: o.a. boundary spanning • Gecontroleerd kunnen falen: durven mislukken • Maatschappelijke meerwaarde: voorbij kaal & schraal
Niet-willen	Waardenconflict: strijdige doelen en ambities	• Compartimentering: situatie-specifiek afwegen • Conditioneren: contingent beslissen • Converteren: vertaalslag kunnen maken

Samenvattend: Waarom spreidt zich niet wat (wel) lukt?

Scaling out	Verspreiding op het niveau van 'regels' en 'praktijken'	• Risico dat niet de best practices maar bad habits zich verspreiden...
Scaling up	Verspreiding op het niveau van 'redenaties' en 'principes'	• Risico van de pilot paradox, waarbij innovatieve praktijken marginaal blijven en niet beklijven...
Scaling deep	Verspreiding op het niveau van 'randvoorwaarden' en 'patronen'	• Risico dat aandacht uitgaat naar wat leuk en nieuw is (opbouw) en negeert wat in de weg zit (afbouw)...

Samenhang Sociaal - fysiek

Discussie

Handelingsperspectief

Sociaal-fysiek voor maatschappelijke opgaven

